

CRONICARUL GHEORGHE BRANCOVICI — UN PERSONAJ CONTROVERSAT

de
DAN ISPAS

Gheorghe Brancovici, fratele mitropolitului Sava, este un personaj a cărui activitate a fost controversată atât de către contemporanii săi, cât și de către posteritate. Însuși Gheorghe Brancovici a contribuit într-o oarecare măsură la această stare de lucruri, prin falsele genealogii pe care le-a creat pentru familia sa. Și dacă am pomenit problema genealogiei brancoviceștilor din Transilvania, să menționăm și celelalte aspecte care au ridicat semne de întrebare istoricilor ce s-au ocupat de biografia personajului nostru. Nelămuriri au existat în jurul operei cronicarului și, totodată, vizavi de activitatea sa politico-diplomatică.

El s-a născut în 1645 la Ineu într-o familie de sârbi, urmași ai celor colonizați în comitatul Aradului în secolele XV—XVI¹. În acel timp, orașul Ineu (Ienopole) se afla sub stăpânire ardeleană, după ce fusese vreme îndelungată posesiune otomană. În orașul său natal Gheorghe Brancovici a învățat, pe lângă limba sârbă și limbile română și turcă.

Când, în 1656, fratele său mai mare, Sava este numit mitropolit al Ardealului, la moartea lui Simion Ștefan, acesta îl ia și pe Gheorghe la Alba Iulia. Aici tânărul învață și limbile maghiară, germană, latină și slavonă (limba slavă bisericească). Timp de 7 ani Gheorghe este pregătit de fratele său, mitropolitul, pentru cariera diplomatică, iar roadele nu au întârziat să apară. În 1663 este chemat ca tălmăci la curtea lui Mihai Apafi. În același an îl însoțește pe Ioan Dacso într-o solie la Constantinopol, unde rămâne până în 1667, îndeplinind mai multe misiuni diplomatice pe lângă sultan sau marele vizir, înlocuind un timp capuchehaia principelui ardelean la Sublima Poartă.²

În anul 1668 face o călătorie în Rusia și Polonia împreună cu fratele său, Sava. După ce au fost primiți la Varșovia de către regele Ioan Cazimir³, cei doi sunt bine tratați și la Moscova de către țarul Aleksei Mihailovici⁴. La Moscova, pe lângă ajutorul pe care îl reclamă din partea țarului pentru biserica ortodoxă a Ardealului, frații Brancovici prezintă

---

¹ Gheorghe Brancovici, *Cronica Românească, studiu introductiv de Damaschin Mioc*, Ed. Acad. R.S.R., București, p. 5, (pentru schița biografică a lui Gh. Brancovici am folosit mai ales acest studiu introductiv deoarece el este, din punct de vedere cronologic ultimul ce se apleacă asupra problemei; vezi p. 5—35).

² Marina I. Lupaș, *Mitropolitul Sava Brancovici (1658—1683)*, Cluj, 1939, p. 7—10.

³ Ioan (Jan) Cazimir, rege al Poloniei între 1648—1668.

⁴ Aleksei Mihailovici, țar al Rusiei între 1645—1676.

planul unei răscoale a popoarelor din Balcani contra otomanilor în eventualitatea unui ajutor militar moscovit.

Anii 1669—1677 îl găsim pe Gheorghe Brancovici tot în slujba lui Mihai Apafi, între 1675—1677 el fiind capuchehaie la Poartă.

Nutrind speranța că într-o bună zi va putea fi conducător al sârbilor din Ungaria și Ardeal, cât și al celor din sudul Dunării, la fel ca despoții cu care pretindea că s-ar înrudi, Gheorghe Brancovici începe să acționeze în această perioadă și pe cont propriu. Astfel, el întreține relații cu opoziția antiotomană și filohabsburgică din Ardeal, partidă care avea în fruntea ei pe Mihail Teleki, Dionisie Bánfy, Csáky László și Paul Béli, acesta din urmă fiind comite al secuilor. „Explicarea schimbării de atitudine a lui Gheorghe Brancovici — scrie Marina Lupaș — s-ar putea găsi în persecuțiunile pe care Apafi, în hiperzelul său calvin, începu să le dezlănțuiască asupra bisericii românești păstorită de fratele său, Mitropolitul Sava. De aceea Gheorghe încheie un pact cu imperialii, dușmani politici ai lui Apafi, și tot de aceea caută să-și asigure sprijinul Domnilor români Grigorașcu Ghica întâiu, pe al lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu, apoi⁵. Interesant apare tratatul încheiat la 20 aprilie 1673 între Grigorașcu Ghica și Gheorghe „Brâncoveanu“ (Brancovici). Această tainică înțelegere are loc la București, și este încheiată pentru „bonum publicum“ (binele public) și pentru „lărgirea sfintei Bisericii noastre“.⁶ În realitate ambii semnatari au interese cu mult mai concrete și personale decât binele public: Brancovici avea nevoie de sprijinul domnului muntean, după cum am arătat mai sus, iar acesta din urmă, Grigore Ghica, avea nevoie de partizani în Ardealul pe al cărui tron visa să ajungă. Domnul Țării Românești înmânează actul „prieteniului nostru Gheorghe Brâncoveanu“, și se obligă a-l „ține pe dumnealui la mare cinste și la destulă milă și la mare credință nu numai pe dumnealui, ci însă pe tot neamul domniei sale, și taina și sfatul care între noi este legat . . . , în toată viața noastră să o ținem în taina cea sufletească a noastră, la prietenii domniei sale vom fi prieteni și de neprieteni domniei sale încă îl vom apăra și li vom sta împotriva, și, ferească Dumnezeu de vreo primejdie sau ajungere de lipsă, să-l ajutorim întru toate ca pe un bun credincios al casei noastre“⁷. Se cuvine subliniat faptul că acela ce se visa pe sine despot al sârbilor și care își susținea cu tărie mai târziu ilustra descendență din despotul Gheorghe Brancovici, se mulțumea acum cu modestul statut de „bun credincios al casei“ domnului muntean. Totodată Brancovici va purta tratative și cu agenții împăratului romano-german la Poartă.

În 1680, cei doi frați Brancovici sunt arestați datorită intrigilor politice, precum și a puternicei persecuții calvine din Transilvania. Gheorghe reușește să obțină eliberarea contra unei sume de 1 000 taleri, pe când mitropolitul Sava, în urma torturilor, va muri în închisoare câțiva ani mai târziu.

⁵ Marina I. Lupaș, *op. cit.*, p. 7—10.

⁶ Ștefan Meteș, *Șerban-Voda Cantacuzino și biserica românească din Ardeal, Vălenii-de-Munte*, 1915, p. 7—9.

⁷ George Brancovici (Djuradj), despot între 1429—1465. A pierdut Belgradul în favoarea lui Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, care i-a recunoscut titlul de „duce și despot al Rasciei și al Albaniei“.

Refugiat în Țara Românească în perioada 1680—1689, Gheorghe Brancovici întreține legături cu partida pro-imperială din Ardeal și prin aceasta cu împăratul Leopold⁸, care îl ridică la rangul de baron al regatului ungar în anul 1683. Tot în acest an, 1683, se presupune că Brancovici s-ar fi aflat în tabăra domnului muntean Șerban Cantacuzino la asediul Vienei, asediu al cărui eșec îi trezește mari speranțe privind soarta viitoare a popoarelor din Balcani.

În urma victoriilor imperialilor la Mohács (1686) și Buda (1687), Șerban Cantacuzino aderă la Liga antiotomană, prilej cu care Gheorghe Brancovici este trimis la Viena pentru a perfecta aderarea la ligă. Aici, solul domnului muntean operează și în interes propriu, înaintând împăratului un memoriu alcătuit în numele poporului sârb și al său personal, iar, drept răspuns, i se acordă titlul de conte al Imperiului.

Brancovici începe acum recrutarea de voluntari în vederea răscoalei antiotomane, dar, bănuind de un joc dublu între imperiali și Rusia, în anul 1689 la instigările generalilor Heissler și Veterani, principele Ludovic de Baden îl arestează și-l duce, sub escortă, mai întâi la Sibiu, apoi la Viena. După arestare el va avea domiciliu forțat la Viena timp de 13 ani, între 1690 și 1703. În tot acest răstimp înaintează împăratului și Consiliului de război mai multe memorii, atât în nume propriu — pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și pentru a afla motivul arestării sale —, cât și în numele sârbilor cu ai căror conducători întreține legături relativ strânse.

Considerat de către curtea vieneză ca fiind un element primejdios, Brancovici este izolat la Cheb (Egger), în Boemia. În cei 8 ani petrecuți în diverse domiciliu forțate din oraș, primește o ultimă lovitură din partea imperialilor, prin interzicerea de a primi vizitele nepotului său Iovan, cel care ținea legătura între el și conducătorii sârbi.

În urma unei grele boli, Gheorghe Brancovici moare la 19 decembrie 1711. Dar sârbii, în a căror amintire figura nefericitului pretins despot nu se ștersese încă, îi aduc, în 1734, osemintele de la Cheb la mănăstirea Cruședol. Dispărea, astfel, un controversat personaj, asupra căruia în cele ce urmează vom face câteva referiri. Ele privesc: genealogia brâncoviceștilor, activitatea politică a personajului, precum și opera sa.

Trebuie spus, de la bun început, că Gheorghe Brancovici a devenit, pentru istoriografia românească de la sfârșitul secolului XIX și din prima jumătate a secolului nostru, subiectul unor îndelungi și pasionante discuții. La această popularitate a sa a contribuit, fără îndoială, și înruditura cu mitropolitul Sava Brancovici, acesta fiind, la rândul său, laudat sau criticat în funcție de interesele proprii epocii în care au trăit biografii săi. Mai trebuie menționat faptul că de obicei opiniile asupra celor doi frați Brancovici au fost aceleași, Gheorghe împărțând gloria sau acuzele aduse fratelui său, mitropolitul Sava.

După cum spuneam, una dintre chestiunile rămase mult timp neelucidate a fost cea a originii familiei Brancovici. La această situație ambiguă a contribuit în primul rând însuși cronicarul, acesta plâsmuindu-și o genealogie falsă. Trebuie să dăm crezare lui Augustin Bunea care, referindu-se la genealogia lui Brancovici, spunea: „Dar ca frații

⁸ Leopold I, împărat între 1658—1705.

George și Sava Brancovici n-au fost sârbi dintr-o ramură a familiei despoților Brancovici se vede limpede din genealogia mincinoasă ce și-au făurit-o ei pentru a înșela și pe sârbi și pe nemți⁹. Bunea își susține punctul de vedere punând față în față cele două genealogii plâsmuite de cronicar, una pentru curtea de la Viena și una pentru cititorii sârbi, deoarece ea apare în monumentala operă a acestuia, „Cronica Slovenilor“, scrisă în limba sârbă. Curtii vieneze, Brancovicii se prezintă ca descendent, la a 4-a spiță, din vestitul despot al secolului XV, iar în „Cronica slovenilor“, apare ca aparținând celei de a 7-a generații de descendenți ai acestuia. Însăși simpla alăturare a celor două genealogii, scrise de aceeași mână, ne introduce într-o stare confuză, ceea ce poate conduce la ipoteza că în realitate brâncoviceștii din Ardeal nu au nimic comun cu despoții sârbi din veacul XV, „înrudirea“ cu ei fiind mai mult un mijloc de legitimare a unei nobilități inexistente, dar atât de respectate în epocă.

Pentru a înțelege mai bine de unde vin pretențiile lui Brancovici trebuie prezentat succint un alt personaj ciudat, de astă dată din secolul al XVI-lea, putem spune un predecesor al cronicarului. Este vorba de Bojidar Vukovici din Podgorița. Acesta locuia la Veneția și, pentru serviciile aduse Casei de Habsburg, fusese înnobilit de Carol Quintul. Vukovici, numit în documentele vremii Dionisio Della Vechia, era unul dintre agenții Habsburgilor în Balcani, calitate în care are contacte cu domnul Moldovei, Petru Rareș¹⁰. Brancovici preia informația referitoare la acest personaj, dar schimbă datele problemei: cel care acordă diploma de înnobilitare ar fi Carol cel Mare, împăratul franc, iar cel înnobilit Vuk Brancovici, strămoșul și întemeietorul legendar al dinastiei. Cu o asemenea ascendență ilustră nu e de mirare că Gheorghe Brancovici se autointitula în 1689, într-un document emis în Țara Românească, „despot, moștenitor legiuit, din mila lui Dumnezeu, al Iliricului întreg și al Domniei Împărăției de Răsărit, mare-duce al Mesiei-de-Sus și de Jos și prinț al Sfântului Imperiu Roman, al Sf. Sava și al Muntenegrului, domn veșnic al Herțegovinei, Sirmiiului și Inăului, conte prin părțile Ungariei și cele adause ei“¹¹. Pe același ton ne vorbește un alt document, din 1693, deci din timpul captivității vieneze a lui Gheorghe Brancovici, o diplomă de numire a unui căpitan: „Noi, Gheorghe Brancovici, din mila lui Dumnezeu, despot singur stăpânitor al Țării Slavono-sârbe și al tot Iliricului, mare voievod al Misiei de Sus și de Jos, al Rașcâi, ținut al Sfântului Sava, și al Muntenegrului, cnez al Dediului și domn moștenitor al Sremului, Ioanopolului, de Brancevo, Severin, Cucevo“ ș.a.¹².

Brancovici credea că familia sa vine din Herțegovina, din așezarea Korenici, unde se mai păstrează tradiția casei lui Vuk Brancovici. Dar

⁹ Dr. Augustin Bunea, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Blaj, 1906, p. 14—15.

¹⁰ Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria românilor culese din Arhivele de la Simancas*, București, 1940, p. 17, 19, 20, 21, 22, 30—32.

* * * Petru Rareș și politica orientală a lui Carol Quintul, 1936, Acad. Română, *Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, Tomul XVII, Mem. 12.

¹¹ N. Iorga, *Un aventurier interesant: Gh. Brancovici — „Brâncoveanu“*, frațele Mitropolitului românesc Sava, *Neamul românesc*, nr. 1, 1909.

¹² Damaschin Mioc, *op. cit.*, p. 16.

nu trebuie să-i atribuim lui paternitatea acestei idei și, implicit nici, pe cea a originii din despotul Gheorghe Brancovici. Imposibila înrudire cu acesta din urmă ne este evocată și de aceea că despotul din secolul al XV-lea nu se autointitula ca fiind „Brancovici“ niciodată. Ideea folosirii acestui nume, pentru a reînvia odată cu el sentimente demult adormite, îi vine, se pare, mitropolitului Sava care, în 1662, își adaugă acest nume (Brancovici)¹³. Dar nici Sava nu este original: pe piatra tombală de la mănăstirea Comana sub care odihnește unchiul celor doi frați Brancovici, Longhin, stă scris „Cu mila lui Dumnezeu, Longhin, cu neamul din Corenici și Brancovici Arhiepiscop de Ineu“¹⁴. Putem conchide, deci, că nu trebuie acuzat doar Gheorghe Brancovici, sau în primul rând el, pentru acest fals istoric. Nu e bine, însă, nici să cădem în cealaltă extremă și, din dorința de a-l disculpa pe Brancovici, să comitem noi stălciri ale adevărului istoric prin încercarea de ajustare a biografiei cronicarului, așa cum a procedat V. Mangra în biografia mitropolitului Sava¹⁵, unde modifică unele afirmații, altfel destul de clare ale lui Gheorghe Brancovici, privitoare la strămoșii săi.

În legătură cu originea lui Brancovici s-au consumat multe polemici, cea mai virulentă fiind aceea dintre Vasile Mangra și Augustin Bunea, ale cărei origini, lesne de bănuț, constau în tensiunile dintre cele două biserici românești din Ardeal — ortodoxă și unită — de la începutul secolului XX. Redând un pasaj din lucrarea lui Bunea, sperăm să reușim a prinde atmosfera epocii în legătură cu subiectul demersului de față: „În zilele de curând trecute dl. V. Mangra a publicat în Arad o scriere a sa intitulată «Mitropolitul Sava II Brancovici (1656—1680)». D-șa a avut bunăvoința a-mi trimite și mie un exemplar, scriind cu mâna sa proprie spre el: în semn de stimă“. Deschizând însă cartea am văzut cu mirare, că dedicația scrisă nu se potrivește deloc cu conținutul tipărit al cărții unde în loc de o istorie obiectivă, găsesc o polemie necuviincioasă, în care ura confesională se întrece cu niziunța de a ține și duce pe cetitori în rătăcire...¹⁶“. De la pag. 17—26 dl. Mangra vrea să ne dovedească că, Gheorghe Brancovici, fratele și biograful mitropolitului Sava «a fost un bărbat de stat și diplomat iscusit, ... care cu 200 de ani în urmă prevăzuse necesitatea de o îndrumare și apropiere a țărilor române către politica germană. Născut și crescut în Ardeal în sânul bisericei române, din ramura familiei despoților Brancovici deja romanizată, el e ardelean în sensul strict al cuvântului, un neaș român, cum îl caracterizează Șincai“.

„Fiind născut la Ineu, în comitatul Aradului (Partium), Gheorghe Brancovici nu e ardelean“, afirmă Bunea. „El e de fapt Ungurean“. Orice om, care ca dl. Mangra este de părere că Gheorghe Brancovici este

¹³ Damaschin Mioc, *op. cit.*, p. 7.

¹⁴ Marina I. Lupaș, *op. cit.*, p. 32.

¹⁵ V. Mangra, *Mitropolitul Sava II Brancovici (1658—1688)*, Arad, 1906. În această lucrare, autorul afirmă contrar spuselor lui Brancovici, că Dimitrie — tatăl lui Gheorghe și al lui Sava după genealogia prezentată Curții din Viena — ar fi doar vărul doamnei Roxanda, soția lui Alexandru Lăpușneanu și nu fratele acestuia.

¹⁶ Dr. Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 3.

«urmaşul despotului (sârbesc) George Brancovici (1456) în gradul al 7-lea, în linie directă descendentă», (pag. 28),¹⁷ numai bătându-și joc de istorie, poate zice, că G. Brancovici a fost « neaș român »...¹⁸

Acestea fiind spuse referitor la genealogia, sau mai bine zis genealogiile, lui Gh. Brancovici și la polemica stârnită în jurul lor, să purcedem la a doua chestiune pe care ne-am propus să o menționăm aici, așa cum ea apare în istoriografie. Această a doua problemă se află în strânsă legătură cu prima amintită aici, ea fiind cea a rolului politic și diplomatic al lui Gheorghe Brancovici.

La fel ca și în cazul fratelui său, mitropolitul Sava, istoricii au păreri diferite privitor la activitatea politică a lui Gh. Brancovici. Această problemă a atitudinii diferite a istoriografiei față de un personaj controversat încă din epoca sa este poate cea mai grăitoare pentru a arăta cum un subiect din domeniul cercetării istorice poate fi trecut și folosit în sfera politicului. Pornind tot de la anul 1906, an în care apar două lucrări despre familia brancoviceștilor, lucrări menționate mai sus, vom încerca să schițăm cele două posibile portrete ale omului politic și de cultură care a fost Gheorghe Brancovici.

Augustin Bunea, ca exponent al punctului de vedere al bisericii unite, vede în Sava un mitropolit care a cedat presiunii calvine a principilor Ardealului, iar în fratele său „un bărbat, care abuzând de încrederea principelui său și de misiunea sa diplomatică la Constantinopol, a conspirat cu vrăjmașii stăpânului său, apoi, trecând în tabăra Nemților, i-a amăgit cu genealogii false și mincinoase, ca ei să-l creadă urmaș al despoților sârbești, un bărbat care la urmă a voit să trădeze și pe Nemți, așa încât aceștia au fost nevoiți să-l prindă și să-l arunce în temniță... un astfel de bărbat pe lângă toată iscusința lui, nu se poate numi altcum decât aventurier politic, căruia nici prin minte nu i-a trecut să dea vreo îndrumare politice române»¹⁹.

În replică, pentru Vasile Mangra Brancovici este un om de cultură și un colaborator apropiat al marelui său frate, Sava, a cărui activitate autorul o evocă cu respect și admirație, spunându-ne că „păstoria de 24 de ani și străduințele încoronate cu sacrificiul de martir, ce a depus acest ierarh pentru apărarea și conzervarea religiunii ortodoxe a Românilor, formează cel mai bogat și mai interesant capitol cu care se încheia istoria luptei bisericii ortodoxe române cu protestantismul în Transilvania»²⁰.

Pentru N. Iorga, cronicarul din Ineu este „un aventurier interesant“, „sârb prin obârșie, dar aproape cu totul romanisat, — fratele său era doar vladică românesc în Ardeal, Sava, — Gheorghe Brancovici... este fără îndoială un șarlatan, dar unul dintre aceia care pot înșela multă lume și lăsa în urma lor o amintire foarte interesantă»²¹.

¹⁷ Bunea, în lucrarea sa, dă numărul paginii din cartea lui V. Mangra, citată aici la nota 15.

¹⁸ Dr. Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 12—13.

¹⁹ Dr. Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 13.

²⁰ V. Mangra, *op. cit.*, p. III.

²¹ N. Iorga, *op. cit.*

Ștefan Mețeș scria, referitor la Gh. Brancovici, că era „chinuit și condus tiranic de ambiția, care n-a fost satisfăcută niciodată, de a învia vechea Serbie medievală, al cărei Despot se visa, țesea intrigi, căuta alianța aceluia care îl puteau ajuta la îndeplinirea scopului său”²².

Mai târziu, Emil Turdeanu, cel care a descoperit în arhivele de la Belgrad trei lucrări cu caracter religios pe care le-a atribuit lui Gh. Brancovici, îl caracteriza astfel: un om politic „fals sau naiv, aventurier de mare anvergură, sau sclavul unui vis măreț”, iar ca și cărturar „un scriitor care a realizat tranziția de la cronică la istorie”²³.

O poziție la fel de moderată, chiar favorabilă brancoviceștilor, vom întâlni și în cea mai bună dintre lucrările biografilor români ai acestei familii, lucrare ce se datorează Marinei I. Lupaș²⁴. Aceasta se mărginește să citeze părerile predecesorilor săi, să publice documente referitoare la viața familiei mitropolitului Sava; dar, vorbind despre acesta din urmă, subliniază faptul că „unul din principalele motive ale căderii mitropolitului a fost chiar în opinia publică din Transilvania de la sfârșitul secolului XVII — neînvinga lui statornicie în credința ortodoxă”²⁵.

În fine, cea de-a treia și ultima neclaritate privitoare la cronicar, pe care o vom aduce în discuție, se referă la activitatea lui de traducător.

Un interes aparte l-a succitat, printre istoricii noștri, un izvor pe care Brancovici l-ar fi putut folosi și a cărui traducere în limba română Iorga o atribuie acestuia. Este vorba de așa-numitul „Sinopsis de la Kiev”, publicat în acest oraș, în două ediții, în anii 1674 și 1680. P. P. Panaitescu s-a ocupat și el de problemă, concluzionând că traducerea în limba română care au circulat în Țările Române în secolul al XVIII-lea pot fi împărțite în „trei redacții diferite și ca formă de expresie și ca număr de capitole”²⁶.

Dacă N. Iorga atribuie prima dintre aceste redacții lui Gh. Brancovici, bazându-se pe faptul că cele două lucrări — „Cronica românească” și „Sinopsisul de la Kiev” — urmează una după alta în manuscrisul pe care l-a folosit, așa-numitul „manuscris Bobulescu”, Panaitescu găsește această argumentație ca insuficientă, aducând numeroase argumente. Astfel, el arată că cele două lucrări ar fi fost copiate în același manuscris tocmai datorită apropierii dintre subiectele lor, înscrise în istoria popoarelor slave.

Analizând manuscrisele din această grupă, Panaitescu subliniază că un om cult cum era Brancovici nu ar fi putut traduce „pre lângă Marea Neagră, pre lângă Euxinul Pondului”²⁷, deoarece el știa că aceste două expresii desemnau aceeași întindere de ape. Argumentul esențial în fa-

²² Ștefan Mețeș, *op. cit.*, p. 9.

²³ Emil Turdeanu, *Opera necunoscută a lui Gh. Brancovici*, în *Révue des Études slaves*, t. XIX, 1939, fasc. 1—2.

²⁴ Marina I. Lupaș, *op. cit.* (vezi nota 2).

²⁵ Marina I. Lupaș, *op. cit.*, p. 7—10.

²⁶ P. P. Panaitescu, *Istoria slavilor în românește în secolul 17: Cronica lui Gheorghe Brancovici și Sinopsisul de la Kiev*, *Revista Istorică Română*, 1940, vol., p. 80—129.

²⁷ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 102.

voarea tezei sale, cum că Brancovici nu ar fi traducătorul în românește al „Sinopsisului de la Kiev“, îl constituie faptul că în manuscrise găsim expresia „în pământul... Sedmigradului“, deși Brancovici ar fi știut că e vorba de Ardeal, după cum o dovedește următorul pasaj din „Cronica românească“: „Aceia (sașii) au făcut 7 orașă, dupre care orașă să numește Ardealul și Țara a șapte orașelor, iar slovenește îi zic Sedmog-radska Zemlia...“²⁸.

Argumentele pe care Panaitescu le aduce în favoarea ipotezei sale nu sunt de nezdruccinat. Manuscrisul Bobulescu²⁹, pe baza căruia și-a formulat Iorga punctul de vedere, a fost scris de o singură mână. N. Iorga arată cu claritate că acest manuscris i-a aparținut lui Brancovici, iar despre „Cronica slovenilor“ ne spune că este cu siguranță opera lui Brancovici, care, ca ardelean, face câteva referiri elogioase la adresa împăratului de la Viena în calitatea acestuia de rege al Ungariei. Despre „Sinopsis“, plasat în manuscris înaintea „Cronicii slovenilor“, Iorga crede că îl are ca traducător pe același Brancovici³⁰. Marele nostru istoric subliniază, la fel ca și Panaitescu, interesul autorului manuscrisului pentru istoria popoarelor slave, „tendențele sale panslaviste“; însă aceste tendințe par mai firești dacă atribuim paternitatea asupra manuscrisului lui Brancovici și nu unui anonim, cum crede Panaitescu. În sprijinul acestei idei vine și activitatea politico-diplomatică a lui Brancovici, care, în speranța ridicării la luptă a popoarelor slave din Balcani, miza pe ajutorul Rusiei, motiv ce-l determină să întreprindă o călătorie la Moscova împreună cu fratele său, mitropolitul Sava, în anul 1668.

Odată acest lucru acceptat nu s-ar mai pune problema păstrării în text a denumirii slave pentru Ardeal, din moment ce ea este explicată în cuprinsul „Cronicii slovenilor“, parte integrantă a manuscrisului.³¹

În legătură cu celălalt argument al lui Panaitescu, situația este și mai clară. Atât din *manuscrisul Bobulescu*, cât și din *manuscrisul Stoica Nicolaescu*, introdus de P. P. Panaitescu în aceeași categorie cu primul menționat, vom observa ca traducătorul cunoaște faptul că Mării Negre i s-a mai spus și Pontul Euxin, după cum arată următorul pasaj, aflat cu câteva rânduri mai jos de cel citat de Panaitescu în demonstrația sa: „... pre lângă țărmurile Pondului, adecă ale Mării Negre“³². Este evident, deci, că autorul traducerii, mai bine zis al compilației — după cum arată N. Iorga —, atunci când scria „pre lângă Marea Neagră, lângă Euxinul Pondului“³³, folosea o figură de stil, la fel cum face apoi și cu numele Donului, atunci când, referindu-se la acesta, redă două denumiri: „Tanais sau Donul“.

Putem deci concluziona că Gheorghe Brancovici rămâne probabil traducător în limba română al „Sinopsisului de la Kiev“, așa cum

²⁸ Damaschin Mioc, *op. cit.*, p. 45.

²⁹ Publicat de N. Iorga în *Revista Istorică*, III (1917), p. 26—118.

³⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 14 (*Rev. Ist.*, III — 1917).

³¹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 93; Damaschin Mioc, *op. cit.*, p. 45.

³² N. Iorga, *op. cit.*, p. 31; Stoica Nicolaescu, *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie*, vol. XI, partea I-a, anul 1910, p. 103.

³³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 29; Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 102.

afirma, cu peste 75 de ani în urmă Nicolae Iorga, în *Revista Istorică*, nr. III din 1917. Îi aducea, astfel servicii considerabile istoriei poporului român, chiar dacă în vinele sale curgea sânge sârbesc.

LE CHRONIQUEUR GHEORGHE BRANCOVICI — UN PERSONNAGE CONTROVERSÉ

— *Résumé* —

L'auteur fait une analyse de la personnalité du chroniqueur Gheorghe Brancovici, né en 1645 à Ineu, et de son frère, le métropolitain Sava Brancovici, la biographie du premier étant assez confuse, premièrement grâce aux fausses informations répandues par lui-même, mais aussi grâce à une activité politique et diplomatique effectuée dans des conditions dangereuses.

Le point de départ de l'analyse se trouve dans la querelle entre Augustin Bunea et Vasile Mangra, dispute concernant l'origine du chroniqueur et l'évaluation de son activité politique considérée du point de vue de l'Église Orthodoxe.

La conclusion finale de l'auteur par laquelle il s'allie à l'opinion de Nicolae Iorga, est que Gheorghe Brancovici a été probablement le traducteur de la compilation ayant le titre „Sinopsisul de la Kiev”.